



وضعیت مناسب‌سازی در قم

ابراهیم حاجی مظفری^۱

چکیده

مؤلف این مقاله نزدیک به یک دهه مسئولیت سازمان بهزیستی قم را بر عهده داشته و از نزدیک با رخدادها و مسائل مناسب‌سازی برای معلولین ارتباط داشته و تجربیات سودمند این حوزه را می‌تواند به نسل آینده منتقل نماید. ایشان بسیاری از یافته‌ها و تجربیات خود را در این مقاله عرضه کرده است. همین‌جا از ایشان تشکر می‌کنیم و امیدواریم همواره تجربیات خود را در این نشریه نشر دهند.

چند سال قبل در خبرها مطرح شد که دولت جمهوری اسلامی ایران، قم را به عنوان شهر نمونه و الگو از نظر مناسب‌سازی انتخاب کرده و قرار است استانداری و بهزیستی معابر و اماکن عمومی و دیگر محل‌های مورد نیاز معلولین را به گونه‌ای طراحی و اجرا نمایند که مهمانان خارجی از آنجا بازدید کرده، یا مدیران شهری برای تجربه‌آموزی به قم عزیمت نمایند. اما پس از چند سال، با مطالعه پرونده مناسب‌سازی قم، می‌یابیم که اقدامات مناسبی در گذشته انجام شده اما تا رسیدن به نقطه مطلوب فاصله بسیار وجود دارد. در بخش مناسب‌سازی فرهنگی هم تا وضع مطلوب، فاصله زیاد است. دید و نگاه مردم نسبت به معلولین کاملاً عوض نشده و مردم نگرش منفی نسبت به آنان دارند. توانایی و استعدادها بالفعل و بالقوه آنان را نادیده می‌انگارند. با اینکه در قم باید سطح فرهنگ عمومی مردم بالاتر باشد، به نظر می‌رسد نهادهای مذهبی و روحانیت باید در منابر، در کتب و نشریات مردم را نسبت به وظایفشان آگاه نمایند. نیز وظایف و رسالت معلولین را به آنان تفهیم نمایند. البته وضعیت نسبت به خیلی از شهرها و استان‌ها بهتر است، ولی آن‌گونه که انتظار می‌رود و توقع هست وضع عمومی مطلوب نیست.

۱. رئیس سازمان بهزیستی استان قم.

تا کسی‌ها و وسایط نقلیه عمومی بر خورد مناسب ندارند، گاه گزارش شده نابینایی در کوچه‌ای توسط بچه‌ها دوره و مورد بی‌احترامی قرار گرفته است. در این مقاله درصدد هستیم، با صراحت و بدون مجامله وضعیت معلولین و کیفیت مناسب‌سازی، را نقادی کنم تا زمینه اصلاح فراهم شود.

مدیریت

ستاد هماهنگی پیگیری مناسب‌سازی استان قم وظیفه مدیریت و هدایت مناسب‌سازی را بر عهده داشته است. همه نهادها و ادارات در این ستاد، نماینده دارند و دبیرخانه آن در هر فصل اعضا را دعوت به جلسه می‌نماید و به بررسی کارهای گذشته، تقسیم وظایف و پروژه‌های آینده می‌پردازند.

دو نهاد در این ستاد لاجرم باید بیش از دیگران فعال باشند یکی اداره بهزیستی و دوم مراکز معلولین است. البته در مقام اجرا در سطح شهر، شهرداری و شورای شهر مسئولیت افزون‌تر داشته و بیش از سایر نهادها و مراکز در معرض دید مردم هستند، بطوری که مردم گاه فقط شهرداری را مسئول و متصدی این مهم می‌دانند.

نیز شهرداری‌ها بیش از دیگر سازمان‌ها، ضمانت اجرایی را در اختیار دارند. بانک یا مؤسسه آموزشی که درست مناسب‌سازی نکرده باشد، شهرداری می‌تواند مانع ساخت و ساز آن شده یا پایان کار به آن ندهد، بهرحال صدور پروانه و پایان کار در اختیار شهرداری است. بهرحال شهرداری در این زمینه نقش محوری و اساسی دارد.

البته بهزیستی نظارت خود را در استان قم به همه جاها سیطره و تعمیم داده است، با اینکه در قانون، از اهرم‌های ضمانتی کمتر برخوردار است. کارآیی دستگاه‌ها در عرصه مناسب‌سازی ارتباط مستقیم به بودجه و اعتبارات دارد. مدیریت و مجری پروژه‌های مناسب‌سازی نیاز مبرم به اعتبار و بودجه دارد؛ اما اعتبارات اختصاص یافته فقط برای جبران عقب‌ماندگی‌های گذشته در دو سال تعیین شده است. در سال گذشته ۱۰۰ میلیون تومان و در سال جاری ۶۰۰ میلیون تومان پیشنهاد شده است. نصف این مبلغ در سال جاری دریافت و خرج شده است.

پس از بررسی‌های کارشناسی و تأیید ستاد هماهنگی مناسب‌سازی استان، اعتبارات به دستگاه‌هایی داده می‌شود که بیشترین مراجعه‌کننده را دارند. و از این طریق اولویت‌ها مشخص شده است.

قانون و نظام حقوقی

نخستین ضرورت برای هر مدیر و مجری، قانون است. نظام حقوقی مصوب توسط نهادهای تقنینی، وظایف مجریان و مدیران را مشخص می‌کند. قانون موسوم به حمایت جامعه معلولان دارای چند ماده در زمینه

دارند ولی دیگر معلولین هم هر کدام به نحوی به مناسب سازی نیازمند می‌باشند. و باید متناسب با نوع معلولیت آنها، این نیاز مرتفع گردد.

نمونه‌ها و انواع

علاوه بر معلولین مقیم قم، هر ماه، تعدادی زیادی از دیگر شهرها یا دیگر کشورها به قم می‌آیند. اینان به دلیل سالمندی یا بیماری و معلولیت یا خردسال بودن، نیاز به تسهیلات خاص برای تردد یا اقامت یا عبادت دارند.

ساخت مکان‌های جدید و یا در حال بازسازی اعم از اماکن عمومی، سازمان‌ها و ادارات دولتی، پاساژها، هتل‌ها و غیره حتماً باید مناسب سازی شده باشد. در همین راستا جلساتی با حضور مسئولان در خصوص پیش بینی اصول مناسب سازی در طرح‌های تفضیلی، مترو، منوریل و بزرگراه پیامبر اعظم (ص) برگزار شده است. شهرداری نیز تعدادی از پل‌های عابر پیاده را به پله برقی مجهز کرده است.

دو مرکز اصلی و پر تردد استان قم یعنی حرم مطهر حضرت معصومه (س) و مسجد مقدس جمکران است. سالانه زائران زیادی که تعداد قابل توجهی از آنها را افراد سالمند، معلولان و بیماران تشکیل می‌دهند به این دو مکان مقدس مشرف می‌شوند. از اینرو اقدام مؤثرتر و جامع‌تر در این اماکن ضرورت دارد.

البته در این خصوص کارهایی صورت گرفته است که از جمله آن می‌توان به نصب تلفن‌های عمومی قابل استفاده برای معلولان ویلچری در اطراف حرم مطهر و مسجد مقدس جمکران، اقدام آستانه مقدسه به ساخت آسانسور و سطوح شیبدار و سرویس‌های بهداشتی قابل استفاده برای معلولان در بخش‌های مختلف و اقدام تولید محترم مسجد مقدس جمکران به ساخت آسانسور و پله برقی در سرویس‌های بهداشتی غیر هم‌سطح اشاره کرد.

همچنین اقدامات خاصی برای مناسب سازی خودروهای عمومی برای تسهیل در رفت و آمد اجرا شده؛ نیز برای وسایل نقلیه شخصی آنان، مواردی مثل مجوز، برچسب مجوز و پارکینگ مناسب، اقدام شده است. معرفی ۵۴ مورد از معلولان جسمی- حرکتی شدید و نابینایان دارای خودروی

مناسب سازی است. ماده دو تمام دستگاه‌ها به ویژه نهادها و مراکز دولتی را موظف کرده که ساختمان‌ها را طوری طراحی کنند تا معلولان و ناتوانان جامعه بتوانند بدون مانع عبور و مرور داشته باشند و به راحتی از امکانات موجود استفاده کنند.

قانون حمایت جامعه معلولین در اواخر سال ۱۳۸۳ در مجلس شورای اسلامی تصویب و اوایل سال ۸۴ ابلاغ گردید. طبق این قانون باید شرایطی فراهم شود تا یک معلول مثل افراد عادی بتواند در اماکن و معابر تردد نماید.

البته این قانون در کشور به طور کامل اجرا نشده؛ بر اساس مطالعات انجام شده در شهر قم هم کاملاً اجرا نشده است. با اینکه خواست عمومی معلولین اجرای این قانون است.

در قانون کنونی، شهرداری‌ها موظف شده‌اند به مراکز و نهادهایی که مناسب سازی را در ساخت و ساز رعایت نکرده‌اند، پایان کار داده نشود. از این طریق، با افزودن فشارها، آنها را وادار می‌کند تا در امر مناسب سازی فعال باشند. البته این موارد، هنوز به درستی اجرا نشده است.

نقش سازمان بهزیستی

در سازمان بهزیستی قم، یک بخش ویژه برای مناسب سازی تأسیس شده است. وظیفه این بخش در درجه اول، ایجاد شرایط مساعد در مراکز وابسته به بهزیستی است. غیر از چندین اداره وابسته به سازمان، چند بیمارستان و مدرسه و چند مؤسسه زیر مجموعه این سازمان است. بیشترین تردد معلولین در بهزیستی و مراکز و سازمان‌های وابسته به آن است، از اینرو ضرورت مناسب سازی در اینجا اولویت بیشتر دارد.

البته مناسب سازی در بهزیستی قم منحصر به ادارات تابعه نیست بلکه تلاش شده، فرآیند مناسب سازی در تمامی استان و همه امکنه مهم و شلوغ را شامل شود و جریان مناسب سازی را به سوی اهداف صحیح هدایت کند.

دامنه انسانی

از نظر انسانی، مناسب سازی اختصاص به معلولین ندارد بلکه شامل سالخورده‌گان، کودکان و بیماران خاص و جانبازان جنگ هم می‌شود. هر سال، در قم سالمندان فراوان به عشق زیارت می‌آیند اماکن اطراف حرم مطهر و مسجد جمکران و نیز دیگر اماکن عمومی باید مناسب سازی شده باشد تا آنان به راحتی بتوانند تردد داشته باشند.

سازمان بهزیستی استان قم، ۲۶ هزار معلول را پذیرش کرده، ده هزار نفر آنان معلولیت جسمی و حرکتی دارند. اولویت نخست همه اینان مناسب سازی است. روشندان (نابینایان) گویا نیاز افزون‌تر به مناسب سازی



خصوص نصب معبر ویلچر در مبادی ورودی میدان آستانه از طرف درب ساعت، مقابل گذر خان و گلزار شیخان و همچنین بوستان شهید بنیادی.

امیدواریم مسئولین و مدیران استان و شهرستان قم، از طرق مختلف مردم را در جریان کارهای نهایی شده بگذارند؛ کارهایی که به انجام رسیده در حدی است که چند CD و DVD یا فیلم یا کتاب می‌تواند آنها را نشان دهد.

در پایان

مناسب‌سازی صرفاً یک طرح تفنی و تجملی نیست بلکه نیاز و ضرورت جدی در زندگی مدرن امروزی است. ضرر و زیان‌های ناشی از فقدان مناسب‌سازی بسیار بیشتر از خود مناسب‌سازی است. چون فقدان مناسب‌سازی منجر به گوشه‌گیری و منزوی شدن معلولین می‌شود و جامعه را از مشارکت آنان در عرصه‌های مختلف محروم می‌نماید. نیز جاهایی مثل پیاده‌روها که مناسب‌سازی نشده، موتورسیکلت‌ران‌های مزاحم در پیاده‌رو حضور یافته و منجر به جرح و حتی تصادف منجر به مرگ عابران و معلولین می‌شود. یا سقوط نابینایان به چاله‌ها یا برخورد با تیر برق و درخت و شکستگی دست و سر و پا. همه اینها ناشی از فقدان مناسب‌سازی است. سالمندان و معلولین باید بتوانند مانند دیگر مردم از جاهای مختلف این شهر استفاده نمایند تا به حقوق حقه خود برسند. عدالت اجتماعی و استفاده همگان از تسهیلات و امکانات اجتماعی وقتی محقق می‌شود که همه مردم معلول و غیر معلول به طور مساوی از امکانات بهره‌مند گردند.

مآخذ

مناسب‌سازی سیستم حمل و نقل شهری، ناصر میقاتی، تهران، وزارت کشور، ۱۳۷۳؛ معیارها و اصول مناسب‌سازی، شهلا حکمت و دیگران، اصفهان، سازمان بهزیستی استان، ۱۳۸۵؛ روش‌های مناسب سازی ساختمان‌های اداری، شعله نوذری و دیگران، تهران، مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، ۱۳۸۷؛ مناسب‌سازی، گزارش عملکرد (۱۳۸۷-۱۳۸۹)، تهیه و تنظیم دبیرخانه ستاد هماهنگی و پیگیری مناسب سازی کشور.

شخصی با رانندگی فرد ثالث به پلیس راهور برای دریافت پلاک ویژه، پرداخت هزینه تجهیز خودروی معلولان جسمی - حرکتی برای لوازم مناسب از قبیل گیربکس اتوماتیک، گاز و ترمز دستی، کلاچ دستی و برقی و بالابر ویلچر تا سقف ۱۰ میلیون ریال به ۲۰۰ نفر از افراد تحت پوشش در سال جاری، نصب تابلوی پارک وسایط نقلیه معلولان در نقاط مورد نیاز شهری در نتیجه پیگیری‌های به عمل آمده و تحویل ۴۵ دستگاه خودروی مناسب‌سازی شده به معلولان واجد شرایط با پرداخت هزینه آن توسط معلولان از طریق تسهیلات پیش بینی شده سازمان، از جمله اقدامات صورت گرفته در این زمینه است.

البته تاکنون تنها ۳۰ درصد از ساختمان‌ها مناسب‌سازی شده‌اند. چون به دلیل عدم توجه به اصول مناسب‌سازی در ساخت مسکن و عدم اهتمام، هنوز تا مرحله ایده‌آل فاصله زیاد است. بر اساس مطالعات انجام شده در سال ۸۶ و ۸۷ تنها ۳۰ درصد از ساختمان‌ها در بخش مسکن مناسب‌سازی شده‌اند و اگر تمام توصیه‌ها و ضوابط در نظر گرفته می‌شد این آمار به کمتر از ۲۰ درصد می‌رسید که خوشبختانه این روند طی یک سال گذشته بهبود یافته و کارهای خوبی در این زمینه صورت گرفته است.

با استفاده از اعتبارات خاص قم، بودجه‌ای برای مناسب سازی سرویس بهداشتی و حمام محل سکونت معلولان تا سقف ۷ میلیون و ۵۰۰ هزار ریال برای هر نفر در نظر گرفته شده است که تاکنون ۱۵۰ مورد از افراد تحت پوشش از این اعتبار بهره‌مند شده‌اند.

دیگر اقدامات صورت گرفته در این زمینه؛ یا برای آماده سازی مقدمات برای این مهم عبارت‌اند از: ارائه مشاوره و راهنمایی به کارشناسان دفاتر فنی و مهندسی دستگاه‌های اجرایی؛ توجیه دانشجویان علاقه‌مند به موضوع مناسب سازی برای تألیف پایان‌نامه در یکی از موضوعات مرتبط به مناسب‌سازی؛ ارائه مشاوره و راهنمایی به معلولان متقاضی مناسب‌سازی خودرو و مسکن؛ پیگیری مستمر رفع برخی از نواقص در سطح دستگاه‌های اجرایی و اماکن عمومی و مذهبی؛ تهیه و توزیع ۳۰۰ عنوان کتابچه و سی دی راهنمای مناسب‌سازی بین مسئولان دستگاه‌های اجرایی و اماکن عمومی؛ و تخصیص یک میلیارد ریال اعتبار برای مناسب‌سازی برخی از ادارات در سال جاری به سازمان مسکن و شهرسازی.

البته آمار اقدامات و آمار پروژه‌های اجرا شده در این زمینه بسیار مفصل است و در این مجال کوتاه نمی‌توان همه آنها را گزارش نمود. آنچه عرضه شد، فقط نمونه‌هایی بود. نیز چند نمونه دیگر تقدیم می‌کنم:

بررسی وضعیت مناسب‌سازی در ۱۷۱ مکان عمومی و اداری استان؛ بررسی وضعیت مناسب‌سازی در ۴۴ واحد اجرایی با ارائه راهکارهای اصلاحی؛ اقدام شهرداری در

